

ZRÍNYI MIKLÓS
NEMZETVÉDELMI EGYETEM

Hadtudományi Doktori Iskola

Béres János mk. ezredes:

NAPJAINK MUSZLIM TERRORIZMUSÁNAK
GYÖKEREI ÉS VISSZASZORÍTÁSÁNAK
LEHETŐSÉGEI

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS

Szerzői ismertető

Témavezető: Dr. Resperger István ezredes
PhD Hadtudomány

-Budapest, 2008-

BEVEZETÉS

„Megöltük a nagy sárkányt, most azonban olyan őserdőben élünk, amelyben zavarba ejtően nagy sokaságú és változatosságú mérges kígyó van. És a sárkányt számos szempontból könnyebb volt nyomon követni.”

(R. James Woolsey, CIA igazgató)¹

A bipoláris világregrend felbomlása jelentős változásokat eredményezett a nemzetközi biztonságpolitikai környezetben. Miközben a világméretű fegyveres konfliktusok kialakulásának a veszélye csökkent, ill. megszűnt, olyan új fenyegetések jelentek meg, illetve már meghaladottnak vélt problémák keltek életre a világban, és közvetlen környezetünkben is, amelyek a komplexitásuk és előre nem jelezhetőségük révén tartós és folyamatos bizonytalanságot eredményeztek nemzeti, regionális és globális szinten egyaránt.

A biztonság katonai elemei mellett, esetenként helyett, mind jobban előtérbe kerültek a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a környezetvédelmi dimenziók, amelyek az új biztonsági kockázatok, kihívások és fenyegetések alapját képezik. Ezek elsősorban a nemzetközi migráció, a szervezett bűnözés, a terrorizmus, az illegális fegyverkereskedelem és a vallási/nemzetiségi konfliktusok.²

A tudományos probléma megfogalmazása

Az új típusú kihívások, kockázatok és fenyegetések közül különösen az erőszakot és radikalizmust tartalmazó fenyegetési formák jelentenek nagy veszélyt a demokratikus berendezkedésű társadalmakra. Ezek közül is kiemelkedik a terrorizmus jelensége, amelynek modernkori negyedik hulláma³, a muszlim terrorizmus napjaink egyik legnagyobb biztonsági kihívása. Az iszlámhoz kötődő fundamentalista ideológia térnyerése és a hozzá kapcsolódó terrorisztikus módszerek terjedése a nyugati típusú társadalmak számára égető és megoldandó problémává vált. A korrunkra jellemző új típusú kihívások közül ez azzal emelkedik ki, hogy globalizálódása és a mind nagyobb pusztító erővel rendelkező fegyverekkel való kapcsolata révén alapjaiban veszélyezteti a nyugati típusú demokráciák gazdasági-társadalmi pilléreit. Ezen államok eddig mindig sikeresen megbirkóztak a modern kor különböző szakaszaiban jelentkező terrorhullámokkal, a szélsőséges

¹ WOOLSEY, R. James 1993. február 2-án a CIA igazgatójává való kinevezése előtt, a szenátusi meghallgatásán mondott beszédében használt metafora, amellyel arra utalt, hogy a hidegháború után is nagy szükség van a hírszerzésre, mert az új típusú kihívások talán még nagyobb veszélyt jelentenek a nyugati világra, mint az egykori Szovjetunió.

In: http://www.spymuseum.org/programs/calendar_pages/2007_09_25_prog.php, 2006. 11. 17.

² RESPERGER István: A fegyveres erők megváltozott feladatai a katonai jellegű fegyveres válságok kezelése során, Doktori Értekezés, Budapest, 2001., p. 4.

³ A modernkori terrorizmus szakaszolásánál alapvetően négy fő hullámot azonosíthatunk: az első a XIX. sz. végi anarchizmus, a második az 1920-as évek gyarmati felszabadító mozgalmához kötődik, a harmadik az 1960-as évek „új baloldalának” radikális megnyilvánulásait fedi le, a negyedik pedig a jelenkori muszlim fundamentalizmus szélsőséges mozgalmát foglalja magába. CRONIN, Audrey Kurth: *Attacking Terrorism* In: Georgetown University Press, Washington D.C., 2004., p. 5.

iszlám ideológián alapuló terrorizmus azonban új helyzetet teremt: a deklaráltan a nyugati értékrend elpusztítására irányuló céljai, a hatalmas potenciális tömegbázisa és a jelentős anyagi-technikai eszközökhöz való hozzáférése miatt minden eddiginél nagyobb veszélyt jelent a demokratikus világra. Ezt a veszélyt pontosan meg kell fogalmazni, fel kell tárni az alapjait, meg kell vizsgálni az összetevőit, hogy tisztában legyünk a természetével, sajátosságaival, törvényszerűségeivel és adekvát választ tudjunk adni a jelenségre.

A kutatás célkitűzései

Értekezésemben a nyugati típusú társadalmakat veszélyeztető muszlim terrorizmus gyökereinek a feltárását kívánom elvégezni és az ellene való hatékony fellépés módozatait dolgozom ki.

Munkám első részében az iszlám vallás tanait szélsőséges módon értelmező, elsősorban arab országbeli csoportok létrejöttének okait, körülményeit és céljait fogom bemutatni. A történelmi párhuzamok bemutatása révén bizonyítani kívánom, hogy a terrorizmus eszközeit használó radikális muzulmán szervezetek létrejöttét megelőző társadalmi mozgalom egyes szakaszainak ismerete, működési törvényszerűségeinek feltárása fontos segítséget jelenthet a szervezeteket mozgató okok megszüntetéséhez, ezáltal az adott aktív terrorcsoport visszaszorításához, esetleg felszámolásához.

Értekezésem második részében az előzőekben leszűrt tapasztalatokra, törvényszerűségekre alapozva olyan stratégiai eszköztárat kívánok felvázolni, amelynek komplex módon alkalmazott elemei révén hatékonyan visszaszoríthatónak tartom a muszlim terrorizmus fenyegetését. Bizonyítani szándékozom, hogy bár a jelenség teljes egészében nem szüntethető meg, megfelelő módszerek alkalmazásával a muzulmán világon belül zajló, számunkra veszélyes folyamatokat kezelhetővé lehet tenni, a fegyveres erőszakot pedig idővel a jelenlegi politikai-társadalmi szintről egyszerű rendőri-bűnüldözési problémává lehet redukálni.

Konkrét célkitűzések:

1. A szélsőséges iszlám fundamentalista irányzatok létrejöttének áttekintése. Történelmi hátterük, ideológiai alapjaik bemutatása révén a jelenkori muszlim terrorizmus kialakulására gyakorolt hatásuk feltárása;
2. A történelmi összehasonlító elemzés módszerének alkalmazásával a muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt radikális szervezetek kialakulásának bemutatása, elemzése, szakaszolása, a törvényszerűségek azonosítása;
3. A nyugati típusú társadalmak veszélyeztetettségének vizsgálata;
4. A muszlim világban zajló társadalmi mozgalom békés mederben tartására, valamint a radikalizálódott terrorcsoportok felszámolására, tömegbázisuk csökkentésére, ideológiájuk marginalizálására alkalmas befolyásolási területek (politikai, diplomáciai, pszichológiai, gazdasági, kulturális, nemzetbiztonsági, katonai) bemutatása. Egy ezen területekre alapozott komplex stratégiai eszköztár elemeinek a kidolgozása;
5. Általában a terrorizmussal és konkrétan az iszlám kötődésű terrorizmussal kapcsolatos legfontosabb elnevezések és fogalmak tisztázása;

A kutatás munkamódszere

A téma kutatása és kidolgozása során az általános kutatási módszerek közül az analízist, a szintézist, az indukciót, a dedukciót, a hadtudomány különleges módszerei közül pedig a történeti összehasonlító módszert alkalmazom.

Értekezésem muszlim terrorizmus gyökereit feltáró részében alapvetően *Rodney Stark*⁴ *amerikai szociológus társadalmi mozgalmak kialakulására*, és *Donatella della Porta*⁵ *olasz szociológus földalatti szervezetek vizsgálatára* kidolgozott módszerét alkalmazom.

Az általuk eredetileg az amerikai polgárjogi mozgalomra, illetve az olaszországi baloldali terrorcsoportok kialakulására alkalmazott elméleti modelleket a történeti összehasonlító módszer alkalmazásával átültetem a szélsőséges muszlim mozgalmakra és terrorszervezetekre.

Ezen kötött séma alkalmazásával – ami az USA Nemzetvédelmi Egyetemén is alkalmazott módszer a terrorszervezetek vizsgálatára – célirányosan, a lényeg szem előtt tévesztése nélkül tudom megvizsgálni a muszlim szélsőséges szervezetek közös jellemzőit, és általános működési elveiket. Nem az egyes csoportok számbavétele és sajátosságaik bemutatása a célom, hanem a folyamatok általános mozgató mechanizmusának analitikus feltárása után a törvényszerűségek feltárása, kimutatása.

Ezen törvényszerűségek feltárása, majd az egyéb jellegű ismeretekkel való összevetése után olyan megoldási mechanizmusokat vázolok fel, amelyek a nemzetközi politikai rendszerekben bekövetkezett válságok kezelése során az elmúlt évtizedekben már eredményesnek bizonyultak.

⁴ Rodney Stark amerikai vallás-szociológus. Diplomáját 1965-ben a kaliforniai Berkeley Egyetemen szerezte, majd az Egyesült Államok szárazföldi haderejének a szakértője lett. Szakterülete a vallás-szociológia és ezzel összefüggésben vizsgálja a terrorizmus jelenségét („racionális döntések”- teória). 32 évig tanított a Washington Egyetemen, majd 2004 óta a Baylor Egyetem professzora. 28 könyv és több, mint 144 tudományos cikk szerzője.

⁵ Donatella della Porta olasz szociológus, az olaszországi (Firenze) Európa Egyetem Politikai és Társadalomtudományi karának professzora. Diplomáját ugyanezen az egyetemen szerezte 1987-ben. Szakterülete a földalatti politikai szervezetek vizsgálata, ezen belül is az olaszországi baloldali terrorszervezetek kialakulását dolgozta fel. Kutatási területei: társadalmi mozgalmak, politikai erőszak, terrorizmus, korrupció, globalizáció.

Az értekezés felépítése

A muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt radikális szervezetek kialakulását bemutató, és az ellenük való fellépés stratégiai elemeinek a kimunkálását célul tűző értekezésemben öt fejezetre bontva végeztem el a probléma áttekintését, értékelését és a megoldási lehetőségek számbavételét.

Értekezésem *első fejezetében* a terrorizmus fogalmkörével kapcsolatos elméleti megközelítéseket vettem sorra azzal a céllal, hogy világossá tegyem a későbbiek során követett gondolatmenetemben használt elnevezéseket. Ennek kapcsán azon fő fogalmi elemeket összegeztem, amelyek a világ különböző országainak sokszor igen eltérő terrorizmusdefiniációiban közös nevezőként kapnak helyet, illetve amelyek a lényegyet megragadva a fő eszenciáját képezik a fogalomnak. A négy fő tartalmi elem (1. nem állami szintű szereplők által; 2. fegyvertelen polgárok ellen; 3. politikai célok érdekében alkalmazott; 4. erőszak, vagy erőszakkal történő fenyegetés) azonosítása azért is bír nagy fontossággal, mert ezek kiindulóalapként való elfogadása révén a terrorizmus fogalmáról leválaszthatók az egyes országok konkrét politikai, vagy egyéb partikuláris indíttatású kiegészítései, átértelmezései. A „nem állami szintű szereplők” -megfogalmazás kizárja pl. a sokat vitatott állami terrorizmus létét. A „fegyvertelen polgárok ellen”-kitétel elfogadása esetén a katonai konvojok, bázisok, személyek ellen végrehajtott merénylet nem minősül terrortámadásnak, hanem az akció az aszimmetrikus hadviselés kategóriájába tartozik. A „politikai célok érdekében” -megfogalmazás szerint bűnözői csoport által nyereségvágyból, anyagi haszon reményében, vagy nem beszámítható elmeállapotú személy által elkövetett merénylet nem tekinthető terrorizmusnak. Az „erőszak” -kitétel esetében pedig egy nemzeti, vagy etnikai csoport, esetleg az ország politikai ellenzéke által tanúsított békés tiltakozási formákat (felvonulás, ülősztrájk) nem lehet terrorizmusnak minősíteni.

A terrorizmus főbb fogalmi elemeinek tisztázását követően a terrorizmus és a felkelés közötti különbségtételt végeztem el. Ennek kapcsán az angolszász szakirodalomban használt megközelítést alkalmaztam, amely alapján a szabadságharcnak is tekinthető felkelés nem egy elszigetelt csoport küzdelme, hanem legfőbb jellemzője az, hogy széles tömegbázis áll mögötte. A fegyveres politikai küzdelem a politikai hatalom megszerzésén keresztül egy olyan „ellenállam” („*counter-state*”) létrehozásáért folyik, amely egy jól körülhatárolt területen, az állam minden funkcióját felvállalva a korábbi hatalom felváltására, illetve a teljes legitimitás birtoklására törekszik. A felkelés központi eleme tehát a politikai hatalom megszerzésére való törekvés, és az ennek során igénybe vett különböző eszközöknek és módszereknek csupán egyike a terrorizmus, ami a fegyveres küzdelmen belül az egyik lehetséges aszimmetrikus hadviselési módszer. A felkelők számára ez a fajta terrorizmus nem cél, hanem eszköz. A terrorizmust csak a sok egyéb módszer (politikai, gazdasági, diplomáciai törekvések) egyikeként alkalmazzák, és csak akkor, ha egy bizonyos konkrét helyzetben az tűnik a legcélravezetőbbnek a többi közül („*terrorism as method of action*”). A tisztán terrorista szervezetek az előbbiekkal ellentétben a terrort az erőszak örvényébe bonyolódva cselekvési logikaként használják („*terrorism as logic of action*”). Számukra a terrorizmus nem taktika, hanem maga a stratégia. Ezeknek a valóságtól és az általuk képviselni kívánt tömegektől elszigetelődött, mély illegálitásban működő, erőszakra építő kis csoportoknak nincs tömegbázisuk, legfeljebb csak egy hullámzó létszámú szimpatizáns tábor van mellettük. Nincs társadalmi mozgalom mögöttük, hanem valamilyen eltorzult ideológiától hajtva ők maguk jelentik a mozgalmat. Az általuk elképzelt „ellenállam” utópisztikus, zavaros stratégiai céljuk nélkülözi az átgondolt, realitásokon alapuló állam megteremtésének és az afölötti politikai hatalom birtoklásának elemeit. E szervezetek tevékenysége valódi terrorizmusnak („*pure terrorism*”) tekinthető, mert az erőszakot létük céljaként alkalmazzák.

A politikailag motivált erőszakos megnyilvánulásokat produkáló társadalmi mozgalom (illetve annak egyes szervezetei) erőszakjellegének pontos, racionális meghatározása – azaz a terrorizmust aszimmetrikus módszerként alkalmazó felkelés és a valódi terrorizmust folytató terrorszervezetek tevékenysége közötti különbségtétel – elengedhetetlenül szükséges, mert alapjaiban befolyásolhatja a mozgalom és a hatalom viszonyát, illetve végső soron a sorsát. Terrorizmusra ugyanis terrorizmus elleni eszközökkel és módszerekkel kell reagálni („*counter-terrorism strategy*”), amelyek számos és lényeges szempontból különböznek a felkelés, lázadás kezelésének eszköztárától („*counter-insurgency strategy*”). Ráműtöttem és az értekezésemben számos példával illusztráltam, hogy ha helytelen az értékelés, és terrorizmusként határozódik meg az egyébként a felkelés jegyeit mutató mozgalom (ennek megfelelően terrorizmus ellenes stratégiát alkalmaznak ott, ahol felkelés elleni stratégiát kellene), az katasztrofális következményekkel járhat a hatalom aktuális birtokosa szempontjából.

A fenti meghatározásokat a későbbi fejezetekben tárgyalt muszlim társadalmi mozgalom folyamatának értelmezhetősége céljából tartottam szükségesnek. Arra kívántam rámutatni, hogy különbséget kell tenni a mozgalom egyes, tömegbázissal bíró erőszakos irányzatai, szervezetei, valamint a mozgalomtól elszakadt és immár valódi terrorizmust folytató szárnyai, csoportjai között. A különbségtételt országonként, és ha szükséges, szervezetenként kell elvégezni, majd a muszlim térség minden egyes érintett országának ki kell dolgoznia a maga felkelés elleni, vagy éppen terrorizmus elleni stratégiáját. Az ehhez szükséges elemző-értékelő munka azonban nem egyszerű feladat, magába kell, hogy foglalja a muszlim társadalmi mozgalmat elindító történelmi előzmények ismeretét, a konkrét okok számbavételét, valamint az ehhez kapcsolódó törvényszerűségek kimutatását.

A **második fejezetben** a társadalmi mozgalmat tápláló muszlim fundamentalista ideológia kibontakozásának történelmi folyamatát mutattam be. Az iszlám vallást szélsőséges módon értelmező azon irányzatokat vettem sorra, amelyek közvetlenül, vagy közvetve hatást gyakoroltak a mai muszlim fundamentalista ideológia kialakulására. A történelmi áttekintés során az iszlám vallás elemeiből, fejlődéstörténetéből, jogi, filozófiai, társadalomtudományi elméleteiből – néhány kivétellel – elsősorban azon elemek bemutatását, ill. értelmezését végeztem el, amelyek a muszlim társadalmi mozgalom során a radikalizmus megerősödésének táptalaját szolgálták és végső soron a mai muszlim terrorizmus kialakulásához vezettek. Mindenekelőtt sorra vettem az iszlám fundamentalizmus három fő területét: 1. fundamentalista modernizmus (követői a modern idők kihívásaira reagálva, az iszlám alapjainak a szilárd megtartásával modernizálni kívánják a muzulmán társadalmakat), 2. fundamentalista tradicionalizmus (követői semmilyen idegen befolyást, eszmét, újítást nem fogadnak el és az élet minden területén az „igaz úton járó” ősök életmódjához való visszatérést hirdetik), 3. neofundamentalizmus (követői a társadalom és az állam iszlamizálása céljából iszlám forradalmat, vagy dzsihádot hirdettek és mindent megtettek az államhatalom erőszakos birtokba vételéért). Ezt követően a történelmi kifejlődésük sorrendjében, a főbb teoretikusaik és azok háttérének bemutatásával áttekintettem a neofundamentalista (más terminológia szerint neoneofundamentalista) ideológia főbb modernkori irányzatait: 1. szalafizmus, 2. vahabizmus (a szalafizmus erőszakos megjelenési formája), 3. szalafita dzsihádzizmus, 4. globális dzsihádzizmus (globális szalafita dzsihádzizmus). Kifejtettem és érvekkel támasztottam alá, hogy a jelenlegi helyzet kialakulásához vezető ideológiák, irányzatok szempontjából legmeghatározóbb ideológusok első csoportjába a múlt század közepén élt al-Banna, Maudúdi és Kutb sorolható, a második, napjaink muszlim radikálisaira hatást gyakorló ideológusok csoportjába pedig Azzam, al-Zavahíri és al-Suri tartozik. Már itt is jeleztem azt a későbbi fejezetben részletesebben kifejtett gondolatot, hogy Oszama bin Láden nem a vezetője, nem a legmeghatározóbb, és nem is a legbefolyásosabb személyisége a mozgalomnak. A politikai

jellegű sérelmeket vallási köntösben megfogalmazó muszlim társadalmi, gazdasági és politikai mozgalmat nem ő indította el, az tőle függetlenül is zajlik és halála esetén is folytatódik. Ugyanakkor bin Ládén karizmája, globális szemlélete és nem utolsósorban anyagi eszközei jelentős lökést adtak a radikális irányzatok megerősödésének, globalizálódásának. Bin Ládén és az általa finanszírozott al-Kaidát a Nyugat hatalmának szimbolikus objektumai ellen elkövetett terrortámadások, valamint a média ezzel kapcsolatos démonizáló magatartása tette a világ legismertebb terroristájává, és a Nyugattal szemben álló megannyi iszlám szélsőséges csoport (szimbolikus) irányítójává.

A *harmadik fejezetben* elemeztem a muszlim fundamentalista mozgalom kibontakozásának, majd erőszakba torkollásának a folyamatát. Ráműtöttem arra a fontos tényre, hogy a muszlim radikális szervezetek létrejötte a muszlim társadalmi mozgalom kialakulásának folyamatában bekövetkezett változásokkal és az azokra adott társadalmi reakciókkal van összefüggésben. Az erőszakos formában jelentkező „mozgalmi vadhajtások” kialakulása nem feltétlenül szükségszerűen következett be, megvoltak a konkrét okai, amelyek a hasonló társadalmi mozgalmak tanulmányozása alapján törvényszerűségekbe rendezhetők. Ezen törvényszerűségek azonosítása, a történelmi hasonlóságok, párhuzamok alapján való felismerése hasznos segítséget nyújthat a jelenség egészének értelmezéséhez, és végső soron hozzájárulhat a megfelelő megoldások, kezelőmechanizmusok kidolgozásához. Történelmi összehasonlító módszer alkalmazásával bizonyítottam, hogy a muszlim társadalmi mozgalom eseményei nem eleve elrendelt, zürzavaros, átláthatatlan, és egyedi történések, hanem jól ismert társadalmi folyamat-elemek, amelyeknek megvannak a maguk szabályai, sőt már léteznek más országok által leszűrt tapasztalatai is, amelyek időbeni és bölcs felhasználásával befolyásolni, és kezelhető szintűre lehet csökkenteni a muszlim mozgalom társadalmi következményeit is. Rodney Stark amerikai szociológus – térben és időben máshol zajló – társadalmi mozgalmakra kidolgozott munkamódszerével megvizsgáltam a muszlim világban megtapasztalható társadalmi mozgalom kialakulásának nyolc szakaszát. A történelmi párhuzamokat vonó elemzésem során nem valamely kiválasztott muszlim ország mozgalmát vettem alapul, hanem a muszlim világ egészében zajló folyamatot, amely komplex egészként befolyásolta az egyes országokban bekövetkezett eseményeket, és a térségre jellemző közös vonásokból (nyelv, vallás, kultúra) következően közös eredőként hatott rájuk. Az egyes szakaszok bemutatása lezárásaként rámutattam, hogy társadalmi mozgalom továbbfejlődési iránya (békés, vagy erőszakos) meghatározó módon függ az állam, a hatalom reakciójától. Amennyiben az adott állam politikai intézményrendszere eléggé stabil és rugalmasan reagál a társadalmi kihívásokra, akkor a mozgalom békés keretek között marad. Ellenkező esetben a mozgalmából kivált radikális politikai csoportok kezdetben csak alkalmanként, idővel azonban domináns módon használnak erőszakos eszközöket, ami végül a felkelés, vagy a terrorizmus jelenségének kialakulásához vezet. Ezt a radikalizálódási folyamatot Donatella della Porta olasz szociológus földalatti szervezetek létrejöttének sajátosságaira kialakított munkamódszerével mutattam be. Az elemzés során a mai muszlim radikális csoportok anyaszervezetének tartott Muzulmán Testvériséget vizsgáltam és a kifejlődése során világosan azonosítottam az erőszakspirál kialakulásának szakaszait, törvényszerűségeit.

Ezt követően rámutattam azokra az összefüggésekre, amelyek a terrorisztikus eszközökhöz folyamodó muszlim csoportok számának és tevékenységének bővülése, a dzsihádisták ideológia rohamos terjedése és a szovjetek afganisztáni beavatkozása között húzódott. Ennek kapcsán eljutottam az al-Kaida jelenség vizsgálatához, amelynek kapcsán tisztáztam, hogy a nemzetközi terrorcsoportok irányítójaként aposztrofált al-Kaida, mint a terrorista-hierarchia élén álló központi irányítású szervezet nem létezik. Amit ma al-Kaidának nevezünk az az amerikai terrortámadást végrehajtókra ragasztott al-Kaida nevet, mint védjegyet és szimbólu-

mot használó, a globális dzsihádzmus befolyása alá került helyi csoportok és személyek laza hálózata. Ezeknek az al-Kaida-szerű módszerekkel, al-Kaida-szerű taktikával és al-Kaida-szerű ideológia alapján működő, egymáshoz nem, vagy csak igen lazán kapcsolódó személyeknek, csoportoknak a veszélyességét elsősorban nem a – viszonylag csekély – létszámuk, hanem a kiszámíthatatlan potenciális lehetőségeik adják. Ezen lehetőségek körébe a nemzetközi kapcsolatrendszerük, ideológiai megrögzöttségük, elszigetelt, önálló, kis költségigényű művelési képességeik, feltételezett tömegpusztító fegyverekhez jutási lehetőségeik és a mindezzel okozható jelentős célországai társadalmi-gazdasági zavarkeltési képességük tartozik. A globális dzsihádzmus ideológiájának térnyerése kapcsán eljutottam a muszlim közösségeket magában foglaló nyugati társadalmak veszélyeztetettségének kérdéséhez. A probléma kulturális gyökereinek és aktuális helyzetének a részletes bemutatása során kitértem a bennszülött (*homegrown*) muszlim kisebbség radikalizációjának a folyamatára is. Ráműtattam, hogy a többnyire szegregáltan élő muszlimok körében a globális dzsihádzista ideológia azért hódít, mert a fogadó országban megélt egyéni sérelmeket kollektivizálja, így a saját társadalma ellen forduló egyén erőszakos fellépését vállalható, nemes kötelezettséggé emeli, egyúttal az elkövetőt egycsapásra mentesíti az iszlám előírásai korábbi, folyamatos megszegésének a bűne alól.

Az elemzés eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy a nyugati típusú társadalmakat a demokratikus államberendezkedésük, a liberális bevándorlási szabályozásuk és a „nem-asszimilációs” (a hangsúlyt a kulturális önazonosság megőrzésére helyező) politikájuk a jövőben is igen sérülékennyé teszi. A muszlim kisebbség demográfiai mutatóinak tükrében a radikalizációs folyamat megállítása mielőbbi és rendkívül összetett intézkedéssort követel, ami a globalizáció körülményei közepette nem választható el a tágabb értelemben vett muszlim világon belül zajló társadalmi folyamattól és annak kimenetelétől. Ilyen értelemben a nyugat-európai társadalmak a saját muszlim közösségeik szélsőséges ideológiával való megfertőződésének, további radikalizálódásának a megállítását a honi, belföldi védelmi intézkedések erősítése mellett egy átfogó európai szintű integrációs politika kidolgozásával, és ezzel párhuzamosan a muszlim világban zajló társadalmi mozgalomba való megfontolt, csillapító szándékú beavatkozással tudják elérni. Ez utóbbi – közvetett – beavatkozás a mozgalom egészét érintő politikai, gazdasági, kulturális, stb. elemeket magában foglaló átfogó stratégia kidolgozását és következetes végrehajtását kell, hogy jelentse.

A *negyedik fejezetben* sorra vettem azokat a területeket, amelyek a muszlim társadalmi mozgalom békés mederben tartására, egyszersmind a muszlim terrorizmus visszaszorítására irányuló globális stratégia elemeit foglalják magukban. Az általam vizsgált politikai, gazdasági, kulturális, pszichológiai, diplomáciai, titkosszolgálati és katonai területeken vázolt eszköztárnak szándékom és ajánlásom szerint a felkelés-elleni stratégia (*counter-insurgency strategy*) jegyeit kell magán hordoznia. A végrehajtás módját illetően jeleztem, hogy a muszlim világot, mint egészet kell ugyan megcélozni, de az egyes országokat különálló célterületként szükséges kezelni, ahol az adott nemzetállamok sajátosságaira szabott felkelés-elleni stratégia, illetve taktika dolgozandó ki, illetve hajtandó végre.

A stratégia egyes területeit illetően mindeneke előtt a *politikai* súlypontok tisztázását végeztem el. Ennek kapcsán rámutattam, hogy a muszlim világ számára is a demokratikus intézményrendszer meghonosítása az egyetlen járható út. Nem feltétlenül a nyugati típusú demokrácia automatikus átvétele a cél, hanem az iszlám hagyományokat is figyelembe vevő olyan politikai intézményrendszer kialakítása, amely a lényegét, a muszlim világ fejlődését, társadalmi felzárkózását segíti elő. Ezzel összefüggésben a Nyugat akkor jár el helyesen, ha a muszlim világ demokratizációját segítő tevékenysége során nem a demokrácia formai, névleges jegyeinek (*nominal forms of democracy*) a mielőbbi átvételét erőlteti (pl. többpártrend-

szer, szabad választások kiírása), hanem az olyan kétségtelenül időigényesebb és kevésbé látványos tartalmi elemeknek (*substantive forms of democracy*) a fokozatos kiépítését támogatja, mint a politika és a vallás viszonyának kiegyensúlyozása, erős civil társadalom, jogállami körülmények, független igazságszolgáltatás, versenyképes piacgazdaság, emberi jogok tisztelete, a nők egyenjogúsága, független média, vallásszabadság, független szakszervezetek, a hadsereg feletti civil kontroll. Rámutattam, hogy a fenti elv figyelmen kívül hagyása az arab országok demokratikus fejlődése szempontjából azzal a súlyos következménnyel járhat, amit a szakirodalom demokrácia-paradoxon néven ismer.

A stratégia gazdasági és pénzügyi területét illetően elemeztem az iszlám országaiban tapasztalható gazdasági-strukturális problémák okát, és arra a következtetésre jutottam, hogy ezen országok belső viszonyai nem állnak ellentétben a gazdasági fejlődéssel. Megítélésem szerint a térség gazdasági fejlődési folyamatának elindításában nagy felelősség hárul a nyugati országok befektetési és segélyezési politikájára. A Nyugat által dominált világgazdaság nemzetközi pénzügyi intézményei, szakemberei által kidolgozhatóak azok az országspecifikus muszlim gazdasági modellek, amelyek az egykori Marshall Tervhez hasonló masszív pénzügyi segélyekkel kombinálva elindíthatják a térség országait a fenntartható gazdasági fejlődés útján. A gazdasági szerkezetátalakítás és fejlődés megteremti a gazdasági-szociális sérülésekkel terhes muszlim társadalom radikalizmustól való elfordulásának a feltételeit, emellett azonban szükség van olyan rövidtávú, vagy azonnali pénzügyi intézkedésekre is, amelyek a már működő terrorszervezetek pénzeszközökhöz jutását lehetetlenítik el. Ebből a szempontból a nemzetközi pénzügyi szféra szabályozása, a legális források és csatornák felügyelete, valamint az illegálisak felszámolása az a terület, amely széleskörű nemzetközi összefogás és koordináció révén szétzilálhatja a transznacionális terrorista szervezetek pénzügyi hálózatát. Elengedhetetlen feladat a muszlim humanitárius és jótékonyági szervezetek átvilágítása, a különböző alapítványok, NGO-k, vallási szervezetek gyűjtéseinek, kampányainak figyelemmel kísérése, a legálisan működő, profitot termelő vállalkozások adományai, valamint az illegális szféra pénzmosott bevételei célállomásának a felderítése. Nagy erőket kell átirányítani a bonyolult pénzügyi-technikai manőverek felderítésére, az informális pénzügyi átutalási rendszerek (*havala*) felügyeletére, továbbá bővíteni szükséges az OECD által a terrorizmus pénzügyi hátterének felszámolása céljából létrehozott Pénzügyi Akciócsoport (FATF) feladatkörét.

A stratégia kulturális összetevőjét illetően annak az alapelvnek az elfogadásából kell kiindulni, hogy bár napjaink globalizált világában a nyugati civilizáció filozófiája és értékrendje dominál, a muszlim világ kulturája jelentősen eltér a Nyugattól és egyik sem erőltetheti a másikra a sajátját. Nem helyes a nyugati értékrend felsőbbrendűség-tudattól vezérelt, gyors, agresszív, küldetészerű terjesztése, mert ez kontraproduktív eredménnyel jár: a muszlim világ egyfajta civilizációs keresztsháborúként éli meg. Időre és türelemre van szükség annak érdekében, hogy az egyes kultúrák a globalizáció által kínált számos érintkezési felület mentén saját jószántukból, mintegy természetes módon vegyék át a másik kulturájának azon elemeit, amelyeket a saját fejlődése szempontjából hasznosnak és szükségesnek tart. Ezen alapelv kölcsönös tiszteletben tartásában óriási szerepe van a médianak, amelynek gyakorlatában a másik fél kulturális érzékenységének tisztelete elsőbbséget kell, hogy élvezzen a média szabadosságával, a véleménynyilvánítás rosszul értelmezett szabadságával szemben. A kölcsönös előítéletek tudatos lebontásának folyamatán túl a Nyugatnak két fontos területen kell közvetett módon befolyást gyakorolnia a muszlim világra. Egyfelől oktatási csereprogramok, technológiai segélyek és egyéb támogatás révén elő kell segíteni annak az elvnek az érvényesülését, hogy a modern tudás összeegyeztethető az iszlám vallással. Célul kell tűzni és országokra lebontva végre kell hajtani a neves arab szakértők által készített „*The Arab Human Development Report 2003*”- elnevezésű jelentés tudás alapú társadalom megteremtésére vonatkozó stratégiai elképzeléseit. Ehhez a feladathoz meg kell nyerni az iszlám hittudósokat, az *ulamákat*, akiknek jelentős befolyásoló hatásuk van a muszlim tömegekre. A másik

fontos terület, ahol a Nyugatnak segítséget kell nyújtania az egyes arab országoknak, az oktatási rendszerek átalakítása. Támogatni kell a modern szekuláris ismereteket oktató iskolarendszer kialakítását, vissza kell szorítani a hangsúlyt a vallási ismeretekre helyező madraszák hálózatának káros tevékenységét. Általánossá kell tenni a muszlim világ fiatal generációjának olyan jellegű oktatását, ahol a tananyagban a modern ismeretek oktatása elsődlegességet képez a vallási képzéssel szemben.

A *diplomáciai* terület meghatározó feladata abban rejlik, hogy kialakítsa, koordinálja és fenntartsa a terrorizmus elleni harcban együttműködést vállaló országok tevékenységét, ezzel egyszerre a nemzetközi jog erejével rákényszerítse a vonakodó, vagy lator államokat arra, hogy megtagadják a terroristáktól a számukra nélkülözhetetlen menedéket, háttértámogató infrastruktúrát. A diplomáciai aktivitás révén kialakított nemzetközi terrorellenes koalíció megfelelő alapot biztosít ahhoz, hogy az egyes nemzetállamok szintjén is kidolgozásra és végrehajtásra kerüljenek a nemzetek fölötti szinten közösen elfogadott elvek, intézkedéscsomagok. Az USA meghatározó szerepet tölt be ennek a nemzetközi együttműködésnek a koordinálásában, és a kezdeti unilaterális fellépése kudarcra következtében egyre inkább elfogadja az európai államok azon álláspontját, hogy a terrorizmus elleni küzdelem több, mint katonai visszavágás, és a muszlim világból érkező fenyegetéseket tágabb összefüggésükben kell értelmezni és megoldani. Mára már az amerikai külpolitika is megértette, hogy konfliktus antagonisztikus vallási, kulturális és civilizációs interpretálása helyett a probléma gyökereihez kell nyúlni és a mögöttes okok feltárása után komplex intézkedéscsomaggal kell válaszolni a kihívásra. A diplomáciai erőfeszítésektől – különösen a partner muszlim kormányokra tekintettel – nem választható el a pszichológiai aspektus figyelembe vétele. Ennek lényege annak az alapelvnek az elfogadása, hogy nem az iszlám áll szemben a keresztény vallású nyugati civilizációval, hanem az iszlám vallást szélsőséges módon értelmező radikális muszlim fundamentalisták dacolnak a világ békés egymás mellett élést valló nemzeteivel. Az „eszmék háborújában” egy kisebbség által vallott szélsőséges ideológia csap össze a többség békés ideológiáival, és ezt a háborút először a fejekben, az eszmék világában kell megnyerni. Ebben a harcban – mint a globalizált világban általában – óriási szerepe van a médiának, amelynek a nyugati és az iszlám társadalmakban jelenlévő kölcsönös sztereotípiák erősítése helyett a muszlim világon belüli, fentiekben jelzett, markáns különbségtételre kellene helyeznie a hangsúlyt. Ellenkező esetben a kölcsönös miszpercepciók olyan spirálja indulhat el, amelyben az ellentétek valóban civilizációs konfliktussá fajulhatnak – a szélsőséges muszlim fundamentalistáknak a Kelet és Nyugat közötti totális harcot hirdető céljának megfelelően. A muszlim kormányok a léghézenfekvőbb módon úgy tudnak fellépni a saját szélsőségeik ellen, ha nyilvánossághoz juttatva az „Iszlám a megoldás” típusú homályos ideológiai fejtegetéseiket, a közvélemény előtt kérik rajtuk számon koherens gazdasági-szociális programjuk hiányát. Ezzel párhuzamosan meg kell célozni a vallási központokat és vezetőiket, kivéve ezzel a kezdeményezést a radikálisok kezéből. A kormányok által koordinált és jól képzett hittudósok révén segített médiakampányokkal a legszélesebb tömegekhez is el lehetne juttatni a dzsihád erőszakmentes értelmezését, az iszlám békére, erőszakmentességre, az emberi élet szentségére vonatkozó tanait. A Nyugatnak ehhez minden közvetett segítséget meg kell adnia, mindenképp annak érdekében szükséges erőfeszítéseket tennie, hogy az „eszmék háborújának” végső megnyerése részeként párbeszéddel, programokkal, segélyekkel és közvetett támogatásokkal a maga részéről megfelelő módon hozzájáruljon a muszlim „szívek és lelkek megnyeréséhez”.

A stratégia *nemzetbiztonsági* területre vonatkozó elemének vázolója során rámutattam arra, hogy a hidegháborús időszaktól merőben eltérő új típusú kihívások, mindenképp a terrorizmus elleni harc során a klasszikus hírszerző és elhárító funkció már nem választható élesen külön. A honi terület terrorizmus elleni védelme gyakran ugyanolyan felkészültséget, módszereket és eljárásokat követel meg, mint a külföldi terrorszervezetek felderítése, vagy a külföldi missziók (diplomáciai, katonai, gazdasági) biztosítása, ráadásul az eredményes fellé-

pés mindkét típusú szolgálat részéről nagyfokú szervezeti és funkcionális átalakításokat követel meg. A változtatások elsődleges célja olyan szervezetek létrehozása, amelyek a korábbi reagáló típusú, „következmény-menedzsmentet” végző szolgálatok helyett preventív, megelőző jellegű tevékenységre képes struktúrákat hoz létre. A konkrét tennivalókat illetően a különböző külföldi példák tanulmányozása eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy az egykor eltérő céllal létrehozott egyes szolgálatok jövőjét illetően nem az összevonások jelentik a megoldást, hanem az eredeti feladatok megtartása mellett a közös célok érdekében végzendő tevékenység koordinálása. Javaslatomban – a hasonló amerikai, brit, spanyol, román hírszerző közösségek létrehozásának példája alapján – vázoltam a magyar nemzetbiztonsági szolgálatok új típusú kihívások – mindenekelőtt a terrorizmus – elleni munkájának koordinálására hivatott Nemzeti Hírszerző Hatóság létrehozásának ötletét, valamint részleteztem az egyes felderítési területekre és konkrét feladatokra felállítandó Nemzeti Hírszerző Csoportok előnyeit. Javaslatom lezárásaként kiemelttem, hogy az új típusú kihívásokra megfelelni képes szolgálataink átalakítását olyan módon kell végrehajtani, hogy azok képesek legyenek az új és hagyományos feladataik mellett a konkrét magyar kül-, és gazdaságpolitikai célok támogatására, illetve általában a nemzeti érdekek közvetlenebb és hathatósabb érvényre juttatására is.

A *katonai* terület vonatkozásában mindenekelőtt azt tartottam szükségesnek kiemelni, hogy a muszlim társadalmi mozgalomból kinőtt militáns szervezetek elleni fellépés során elsősorban nem a katonai opcióra kell helyezni a hangsúlyt. A muszlim szélsőségeség mögött vallási köntösben jelentkező történelmi, gazdasági és politikai jellegű sérelmek húzódnak meg, ezért az ellene való fellépésnek is a mögöttes okokat kell megcélózni. Érvélemben rámutattam, hogy a muszlim világ egészében tapasztalható társadalmi forrongásokat országonként külön-külön kell elemezni és a helyi sajátosságoknak megfelelő specifikus stratégiát kell kialakítani a leszerelésükre. A tiszta terrorizmust (*pure terrorism*) folytató terrorszervezeteket titkosszolgálati, rendőri, és katonai eszközökkel kell felszámolni (*counter-terrorism strategy*), azonban a felkelés jegyeit mutató mozgalom ellen egészen más, ún. felkelés elleni stratégiát kell kialakítani (*counter-insurgency strategy*). A stratégia/stratégiák célja a különböző sérelmekből fakadó és vallási ideológiák által fűtött társadalmi mozgalom békés mederben tartása, lecsillapítása, valamint a mozgalomból kivált radikalizálódott szélsőségesek visszaszorítása, a mögöttük álló társadalmi tömegbázis leolvasztása. Az iraki és az afganisztáni helyzet elemzése kapcsán rámutattam, hogy ezekben az országokban elenyésző a tiszta terrorizmust folytató terrorszervezetek száma és a nemzetközi erők elleni támadások túlnyomó többségét a tömegbázist maguk mögött tudó ellenálló/felkelő csoportok hajtják végre. Az ellenük való fellépés felkelés-elleni stratégia alkalmazását igényelné, amelynek végrehajtásában fontos, bár inkább csak közvetett feladatok hárulnának a katonai tényezőkre. Amennyiben azonban az ellenállók elleni fellépésben a katonai opció a lényegét és nem csupán a részét képezi a stratégiának, a jelenlegi helyzet konzerválódásával, esetleg rosszabbodásával számolhatunk. Értékelésemben arra is rámutattam, hogy a muszlim felkelő és terrorista csoportok elleni küzdelemben a Nyugat katonai erejére fontos szerep hárul, ezért fenn kell tartania, sőt folyamatosan fejlesztenie, javítania kell képességeit. A XXI. század új kihívásaival szemben csak egy állandó megújulásra, alkalmazkodásra képes, modern technikával felszerelt, erős és a nyugati demokratikus értékek védelme iránt elkötelezett katonai erő tudja felvenni a küzdelmet.

Értekezésem eredőjeként rámutattam, hogy a muszlim fundamentalista ideológia térnyerése és a hozzá kapcsolódó szervezetek, valamint azok terrorisztikus módszereinek terjedése – a tömegpusztító eszközökhöz jutásuk perspektívájában – a nyugati típusú társadalmak számára égető és megoldandó problémává vált. Ezen társadalmaknak nem csak a terrorakciókban megnyilvánuló felszíni jelenség ellen kell fellépniük, hanem a muszlim társadalmi mozgalom egészét kell megcélózniuk. Olyan stratégiai eszköztárat kell összeállítaniuk,

amelynek következetes és koordinált alkalmazásával kezelhető szintűre lehet csökkenteni a muszlim világ társadalmi mozgalmainak turbulenciáit, ideológiai vadhajtásait, és ezen eredmény visszahatásaként a nyugati társadalmak muszlim kisebbsége körében is visszaszorítható az a fajta radikalizáció, ami az ideológiai értékrend elpusztítására irányuló céljai, potenciális tömegbázisa és a tömegpusztító lehetőségekhez való hozzáférése miatt minden eddiginél nagyobb veszélyt jelent a civilizált világra.

A kutatómunka összefoglalása

A muszlim terrorizmus gyökereinek feltárása és az ellene való fellépés különböző módozatainak kimunkálása során elsősorban a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem terrorizmus-foglalkozó szakértőinek a munkáira, továbbá az európai és az amerikai szakirodalomra, valamint a saját, terrorizmus elleni harc területén szerzett szakmai tapasztalatomra támaszkodtam. Az értekezésemben igyekeztem a rendkívül szerteágazó szakirodalom felhasználását a kiválasztott témámra szűkíteni, és mind a terrorizmus, mind az iszlám vallás témaköréből csak a muszlim radikalizációs folyamat szempontjából releváns területeket vontam elemzés-értékelés alá.

Értekezésem első, a muszlim terrorizmus gyökereit feltáró részében a jelenkorra jellemző szélsőséges iszlám ideológia kifejlődésének a folyamatát, illetve az egyes szakaszokat képviselő teoretikusokat mutattam be, majd a radikális szervezetek kialakulásának szakaszait, törvényszerűségeit azonosítottam.

Az értekezés második fő részében az első három fejezetben kialakított elveknek megfelelően, valamint az azonosított szakaszok, törvényszerűségek alapján sorra vettem azokat a területeket, amelyeket elengedhetetlenül fontosnak tartok a muszlim terrorizmus elleni hatékony fellépés szempontjából. Az e területeken elvégezhető tennivalók bemutatása révén egy olyan stratégiai eszköztárat vázoltam fel, amelynek következetes alkalmazásával visszaszoríthatónak tartom a muszlim terrorizmus jelenségét. Bizonyítottam, hogy a stratégia elemeinek komplex, célirányos, ország- és helyzetfüggő alkalmazásával a muzulmán világon belül zajló radikális folyamatokat kezelhető szintűre lehet csökkenteni, és ezzel elháríthatóvá válik a nyugati típusú demokráciákat fenyegető muszlim terrorizmus veszélye is.

Új tudományos eredmények

1. Tisztáztam általában a terrorizmussal és konkrétan a muszlim terrorizmussal kapcsolatos legfontosabb elnevezéseket és fogalmakat, leválasztva azokról a szubjektív elemeket, megkönnyítve ezzel az ellenük való fellépés módszer és eszköztárának helyes megválasztását;
2. Áttekintettem és a Stark-féle modell segítségével bemutattam a szélsőséges muszlim fundamentalista irányzatok létrejöttének folyamatát. A történelmi háttérük, ideológiai alapjaik bemutatása révén feltártam a jelenkori muszlim terrorizmusra gyakorolt hatásokat, lehetővé téve ezzel az egyes csoportosulások közötti világos különbségtételt;
3. Elemeztem és bizonyítottam, hogy napjaink radikális muszlim szervezetei a muszlim világban zajló társadalmi mozgalmából nőttek ki. Történelmi összehasonlító elemzés révén, a Porta-féle modell segítségével elvégeztem a radikális szervezetek kialakulásának szakaszolását, azonosítottam a törvényszerűségeket, hozzájárulva ezáltal a leg-

hatékonyabb eszköz és módszertár kialakításához az egymással a feltárt kritériumok alapján hasonlóságot mutató a terrrorszervezetek ellen;

4. Megvizsgáltam a nyugati típusú társadalmak terror-veszélyeztetettségét. A vizsgálatok eredményeit felhasználva rámutattam arra, hogy a nyugati értékrendet valló társadalmak a saját muszlim közösségeik szélsőséges ideológiával való megfertőződésének és radikalizálódásának folyamatát a honi védelmi intézkedések erősítése mellett egy átfogó integrációs stratégia kidolgozásával, és a muszlim világban zajló társadalmi mozgalom megfelelő kezelése révén tudják megállítani;
5. Bemutattam a biztonsági dimenziók azon területeit, amelyeken kimunkálható egy a muszlim világban zajló társadalmi mozgalom békés mederben tartására, valamint a radikalizálódott terrorcsoportok felszámolására, tömegbázisuk csökkentésére, ideológiájuk marginalizálására alkalmas stratégiai eszköztár. Az általam vizsgálat alá vont befolyásolási területeken (politikai, diplomáciai, pszichológiai, gazdasági, kulturális, titkosszolgálati, katonai) megjelöltem és javaslatot tettem azokra az elemekre, amelyek egy komplex terrorizmus elleni stratégia részeivé formálhatók;

Ajánlások, a kutatási eredmények gyakorlati felhasználhatósága

Az értekezés felhasználható az *Országgyűlés Honvédelmi-, Nemzetbiztonsági- és Külügyi Bizottságának* tájékoztatására a muszlim radikalizmussal és terrorizmussal kapcsolatban. Az afganisztáni és iraki katonai szerepvállalásunk tükrében a disszertáció alkalmas a kül- és a belpolitikai döntéshozók térségbeli folyamatokkal kapcsolatos tájékoztatására.

A *MK Katonai Felderítő Hivatal*, a *MK Katonai Biztonsági Hivatal*, a *MK Információs Hivatal* és a *MK Nemzetbiztonsági Hivatal* szakemberei számára az iszlám fundamentalizmus elméleti alapjainak, fogalmainak, résztvevőinek a megismerésére, egységes értelmezésére.

A *MK Katonai Felderítő Hivatal* iszlám térséggel foglalkozó elemző-értékelő és műveleti állománya számára a muszlim szélsőségeseket mozgató ideológiák, valamint napjaink radikális folyamatainak a megértéséhez, kezeléséhez.

A *Honvédelmi Minisztérium* szakemberei számára a terrorizmus és a felkelés jelenségével, valamint a muszlim fundamentalizmussal kapcsolatos elméleti ismeretek bővítéséhez, tanfolyamok szervezéséhez használható fel.

A *HM vezérkari funkciókat betöltő főosztályai*, például *HM Haderőtervezési Főosztály* tervezői az új típusú kihívások elleni gyakorlatok tervezéséhez és a tábormokok, tisztek továbbképzéséhez használhatják fel a disszertációt.

Az értekezésemben megfogalmazottak felhasználhatóak a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos *stratégia, doktrína elméleti részeinek megalapozásához*, az ezzel foglalkozó szervezetekben részt vevő állomány ismereteinek bővítéséhez, a tisztek, tiszthelyettesek oktatásához.

Az *egyetem doktorandusz hallgatóinak oktatásánál a Hadtudományi alapismeretek és a terrorizmussal összefüggő tantárgyak* oktatásához használható az értekezés.

Az *egyetem oktatóinak, doktoranduszainak* oktatásában, az új típusú kockázatok, kihívások és fenyegetések kezelésével, különösen pedig a muszlim radikalizációval összefüggés-

ben használható fel jól az anyag, továbbá különböző doktori alprogramok, kutató szemináriumok végrehajtásához.

Az *egyetem tiszti hallgatói* számára az arab térségbe tervezett békeműveletek megszervezésénél, előkészítésénél, valamint a konfliktus-megelőzés, válságkezelés, terrorizmus elleni harc elméletével és gyakorlati kérdéseivel kapcsolatos témaköröknél lehet felhasználni.

Az *egyetem polgári hallgatói szempontjából* (főként biztonság és védelempolitikai szakon) az értekezés az iszlám országokba tervezett békeműveletek megszervezésével és előkészítésével kapcsolatos témákban adhat új ismereteket, továbbá a civil-katonai kapcsolatokban és a média katonai missziókkal kapcsolatos tájékoztatásában lehet felhasználni.

A *tisztek továbbképzéséhez* (tanfolyamszerű és alapképzés), valamint a *tiszthelyettesek* ismereteinek bővítéséhez használható fel az anyag.

A *törzsek* sikeresen hasznosíthatják az anyag részeit a továbbképzések és kiképzési foglalkozások alkalmából.

A *csapatok* alap- és szakkiképzésének elméleti foglalkozásaiba építhető be az értekezés elméleti része.

A *szereződéses katonák* kiképzéséhez, a terrorizmussal, a felkeléssel és az iszlám vallással kapcsolatos elméleti felkészítésükhöz is jól hasznosítható a disszertáció anyaga.

A disszertációt különösen az *arab országokba tervezett katonai kontingenseink felkészítésére és a célterületen szolgálatot teljesítők továbbképzésére* tartom jól használhatónak.

Az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi hadereje sajátos terminológiát a „*cultural intelligence*” kifejezést használja azoknak a társadalmi, gazdasági, történelmi, vallási, szociológiai, antropológiai és kulturális háttéranyagoknak az összegyűjtésére és rendszerezésére, amelyek segítségével felkészítik a hadműveleti területre érkező katonákat és civil szerződéseket. Irakban pl. az elemzők 30-40 oldalas tanulmányokban foglalták össze azt a lényegi tudást, amit elengedhetetlenül szükségesnek tartanak tudni a térség lakóiról. Tanulmány készült a kurdokról, az arabokról, a síita és a szunnita vallásról, de az iraki keresztényekről is.

Az amerikaiakhoz hasonlóan a MK Katonai Felderítő Hivatal is rendszeresen összeállít a külföldre vezényelt magyar katonai kontingensek számára az adott térséget bemutató kiadványokat. Értekezésemet, illetve egyes részeit a muszlim lakossággal bíró jelenlegi, esetleg jövőbeni célországok vonatkozásában tartom felhasználhatónak.

Nem minden személynek kell azonos mértékben felkészültnek lennie a hadműveleti terület kultúrájából. A kiképzés és a felkészítés differenciált: más mélységű ismeretanyagra van szüksége a harcjármű vezetőjének és más mélységűre a felderítő tisztnek. Az afganisztáni (esetleg iraki, libanoni, koszovói) hadműveleti területre induló magyar katonai kontingensek résztvevői szempontjából is differenciált felkészítésre van szükség, ugyanakkor a Tartományi Újjáépítési Csoportok (PRT) helyi lakossággal összefüggő tevékenysége tükrében alapelv lehet, hogy minél alaposabb ismeretekkel bírnak katonáink a térség szokásai, kultúrája szempontjából, annál eredményesebben végezhetik munkájukat.

1. A HUMINT feladatokat ellátó állomány számára elengedhetetlen az adott terület kultúrájának ismerete, hiszen nekik kell kapcsolatot teremteniük a helyi lakossággal, nekik kell rábírní őket arra, hogy információkat szolgáltatassanak az adott területről. Az amerikai terminológiával „*rapport building*”-nek nevezett folyamat során a felderítő tisztnek azt kell elérnie, hogy a forrás szívesen találkozzon és beszéljen vele, ne csak a kínos kötelesség, vagy az anyagi érdek jelentse a kapcsolat alapját. A HUMINT tiszt megfelelő felkészüléssel elkerülheti az olyan baklövéseket – ellenszenv, sértettség kialakulása a helyiekben – amelyekkel már a kapcsolat kezdeti szakaszában elvághatja a továbblépés lehetőségét. Nagyon fontos, hogy már a kérdésfeltevésből is kitűnjön a hozzáértés. A rosszul feltett, pontatlan információ-

kon alapuló kérdések, vagy a teljes tájékozatlanságra utaló kérdésfeltevés többet ronthat, mint amennyit használ.

2. A következő csoport, akik használhatják az anyagot, ill. egyes részeit, a 2. és 3. kategóriájú (CAT II, CAT III) tolmácsok. A terminológia szerint a CAT I az a tolmács, aki helyi lakos, de beszél a hadművelleti területen tevékenykedő katonák nyelvét (az angolt, vagy adott esetben a magyart). Ők nyilván jól ismerik a saját kultúrájukat, jobban, mint mi, de megbízhatóságuk korlátozott, így nem minden kontaktszemélyhez lehet odavinni őket. Legfontosabb előnyük a helyismeret. A CAT II tolmácsok azok, akik bár a hadművelleti területeken tevékenykedő katonák állományából származnak, viszont akár tanulmányaik miatt, akár másod- vagy harmadik generációs bevándorolt jellegükből adódóan még ismerik az adott nyelvet. A CAT III tolmácsok az adott térségből származó, és a nyelvet jól ismerő hivatásos vagy szerződéses katonák, így ők tekinthetők a legmegbízhatóbbaknak. Mivel azonban életüket egy másik környezetben élték le, számukra is szükséges a kulturális háttéranyag ismerete ahhoz, hogy a kapcsolati személyek elfogadják őket.

Általános gyakorlati tapasztalat, hogy a kapcsolati személyek a legtöbb esetben szívesebben beszélnek CAT II és CAT III tolmács előtt, mint a CAT I jelenlétében. Egyrészt, mert a CAT II-III esetében valószínűbbnek tartják, hogy az általuk közölt információk, vagy a kapcsolat ténye nem jut az adott, helyi mikroközösség tudomására, míg a CAT I tolmácsok eleve a helyiek közül verbuválódnak, így nekik több a lehetőségük a „fecsegésre”, valamint a helyi ellenérdekű erők által is könnyebben megfélemlíthetők.

3. Az iszlám lakosságú hadművelleti területen a NIST-ben és a NIC-ekben, esetleg az S-2 beosztásokban tevékenykedő katonák ugyan ritkábban kerülnek közvetlen kapcsolatba a helyiekkel, ugyanakkor a jelentések, információk megírása, felterjesztése során a környezet, a körülmények ismerete elengedhetetlenül hasznos háttéranyag számukra.

Az információ megszerzését követő elemző munka végzésekor a kulturális háttéranyagok ismeretében olyan összefüggések is feltárhatók, amelyek egyébként rejtve maradnának az avatatlan szem előtt. A miértek, az okok, a vallási, jogi, gazdasági és tradicionális gyökerek ismerete az információk megszerzése és értékelése során mindig fontos fogódzkodót jelentenek az adott információszerző beosztásban dolgozó tiszt számára.

4. Az anyag jól használható a lakossággal érintkező, a felderítéshez csak közvetetten kapcsolódó szakembereket szempontjából is: a CIMIC és a PSYOPS vonalon tevékenykedők kölcsönösen segíthetik egymás munkáját a helyi igények felmérésében és az információs adatbázisok feltöltésében. Közvetve a hadművelleti területen katonai rendészeti feladatokat ellátók és a hadművelleti tervező tisztek is profitálhatnak a hadszíntér és annak lakossága alaposabb ismeretéből.

PUBLIKÁCIÓS JEGYZÉK

Könyvek, jegyzetek:

1. Külföldi hírszerző és biztonsági szolgálatok. Egyetemi Tankönyv – ZMNE Kossuth Lajos Hadtudományi Kar, Biztonság- és Politikatudományi Tanszék, 2007 Budapest. p. 81-83.
Cikkek:
2. The birth of modern terrorism in Europe. Aarms - Academic and Applied Research in Military Science, Volume 6, Issue 3, 2007. p. 451-459.
3. Democracy promotion as part of Global War on Terror. Tradecraft Review – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 2008. Special Issue, p. 75-83.
4. Béres János-Kenedli Tamás: Is the cyberterrorist threat exaggerated? Aarms - Academic and Applied Research in Military Science (Igazolás az Aarms-tól mellékelve)
5. Béres János-Beraczkai Antal: Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE). Aarms - Academic and Applied Research in Military Science (Igazolás az Aarms-tól mellékelve)
6. Társadalmi mozgalom és erőszak. Rendészeti Szemle – Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium szakmai, tudományos folyóirata, 55. évfolyam, 2007/4. p. 115-135.
7. A modern iszlám fundamentalizmus gyökerei és az al-Kaida. Felderítő Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, V. évfolyam, Különszám, 2006. január. p. 152-159.
8. Béres János-Spindler Zsolt: Az iszlám erkölcsisége és megnyilvánulása napjainkban. Felderítő Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, VI. évfolyam, 2. szám, 2007. június. p. 24-41.
9. A nők és az öngyilkos terrorizmus. Felderítő Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, VI. évfolyam, 3. szám, 2007. szeptember. p. 15-26.
10. A transznacionális fenyegetések kezelése a katonai hírszerzésben. Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, V. évfolyam, Különszám, 2006. november. p. 11-21. (Igazolás a MK KFH Tudományos Tanácsától mellékelve)
11. A romániai titkosszolgálatok alárendeltségének és ellenőrzésének aktuális helyzete. Kard és Toll – Válogatás a hadtudomány doktoranduszainak tanulmányaiból, ZMNE, Budapest, 2007/1. p. 175-179.
12. Béres János-Spindler Zsolt: Öngyilkos merénylők Afganisztánban. Szakmai Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 2008. 1. szám, p. 163-172.
13. Az iszlám vallás kialakulása, főbb irányzatai – az iszlám szélsőséges irányzatok megjelenése. Felderítő Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatal, 2008. 1. szám (Igazolás a MK KFH Tudományos Tanácsától mellékelve)

14. Béres János-Beraczkai Antal: Válaszok a terrorizmusra – Az Egyesült Államok biztonsági rendszerének változásai. Szakmai Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 2005. 3. szám, p. 128-139.
15. Béres János-Beraczkai Antal: Csoportos szellemi alkotótechnikák alkalmazhatósága a titkosszolgálati munkában. Szakmai Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 1993. 1. szám, p. 27-35. (Igazolás a MK KBH Tudományos Tanácsától mellékelve)
16. Béres János-Beraczkai Antal: Néhány szó a nonverbális kommunikáció titkosszolgálati megközelítéséről, felhasználásának lehetőségeiről. Szakmai Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 1994. 2. szám, p. 71-78. (Igazolás a MK KBH Tudományos Tanácsától mellékelve)
17. Béres János-Beraczkai Antal: A grafológiáról és alkalmazhatóságáról a titkosszolgálati munkában. Szakmai Szemle – Magyar Köztársaság Katonai Biztonsági Hivatal, 1993. 2. szám, p. 31-48. (Igazolás a MK KBH Tudományos Tanácsától mellékelve)

Szakmai önéletrajz

Név: Béres János mk. ezredes
Születési hely, idő: Baktalórántháza, 1965. 12. 16.

Foglalkozás:	Ht. katona (szolgálati viszony kezdete: 1984)
Katonai képzések:	KLKF, Felderítő szak, 1987 ZMNE, 1993
Polgári képzettségek:	Gépész üzemmérnök Okleveles grafológus Szakokleveles külügyi szakértő
Szakmai életút:	
1980-1984	Katonai Középiskola, Nyíregyháza
1984-1987	Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Felderítő szak Kitüntetéses diploma
1987-1988	Csapatfelderítő századparancsnok (74. Önálló Felderítő Zászlóalj, Győr)
1989-1990	ENSZ Békefenntartó Misszió (IRAK-UNIIMOG)
1990-1993	Zrínyi Miklós Katonai Akadémia Kiváló minősítésű diploma
1993- 1999	MK KFH
1995-1998	Diplomáciai tanulmányok – BIGIS (Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem)
1999-2004	Külszolgálat
2004-2005	Nemzetvédelmi Egyetem, USA, Washington „Terrorizmus Elleni Harc” – tanfolyam
2004. aug. 01-	MK KFH, TFFO – Osztályvezető
2006-	PhD képzés megkezdése
Idegen-nyelv ismeret:	Angol FF Román FF